

Ufuk Cem KOMŐU¹

YAŞLILIK, YAŞLI NÜFUSUN SORUNLARI VE YETİŞKİN EĞİTİMİ

Özet

Bu çalıőmada, insan yaşamının doğal evrelerinden birisi olan yaşlılık sũrecinin karakteristik ˆzellikleri ile bu sũrecin toplumsal konumunun tartiŐılması ve bu tartiŐmanın, yetişkin eğitiminin olası iŐlevleriyle değerlendirilmesi amaçlanmıŐtır. Çalışma, literatũr tarama yˆntemiyle gerçekleŐtirilmiŐtir. Bu çerçevede, ˆncelikle yaşlılık olgusu genel hatlarıyla tanımlanmış olup, biyolojik, psikolojik ve sosyo-kũltũrel boyutlarıyla yaşlı olmanın anlamı ve sonuçları aktarılmıŐtır. Sonraki kısımda, gũnũmũz toplumlarında yaygın olarak rastlanan yaşlılara karşı ayrımcılığın nedenlerine ve sonuçlarına yer verilmiŐtir. Yaş ayrımcılığının bilişsel ve sosyo-kũltũrel kˆkenleri sergilenerek, bu oluŐumların engellenmesi veya ortadan kaldırılması amacıyla yetişkin eğitiminin oynayabileceği rol tartiŐılmıŐtır. Son kısımda ise, yaşlanmakta olan bireylere yaşlılığın ˆĐretilmesi, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin yũkseltilmesi ve yaşlılara karşı sergilenen kalıp yargıların yok edilmesine dˆnũk sosyal politika ve eğitim projesi ˆnerilerine yer verilmiŐtir.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, sosyal politika, yaş ayrımcılığı, yetişkin eğitimi.

AGING, PROBLEMS OF AGED AND ADULT EDUCATION

Abstract

The purpose of this study is to discuss both the characteristics and the social position of aging process which is a developmental stage of human life span. Thus, it was aimed to evaluate such discussion from the point of expected functions of adult education. It is the literatural review method that was used for this paper. Hence, the age were described generally and as a fact of aging itself and consequences have been defined through psychological, biological and socio-cultural dimensions. In the later section, the reasons and results of ageism which is prevalent in contemporary societies, have been described. By exhibiting the cognitive and socio-cultural roots of ageism, the role of adult education in preventing or eradicating such concepts was argued. Finally, there are some suggestions of social policies and educational projects that intend to teach the

¹ Dr., Mersin Őniversitesi, Yaşamboyu ˆĐrenme ve Yetişkin EĞitimi-Halk EĞitimi, ufukcemkomsu@gmail.com

becoming aged, to increase the quality of living of the aged and to eliminate the stereotypes against the old people.

Key words: Aging, social policy, ageism, adult education.

GİRİŞ

XX. yüzyıldaki sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, tüm ülkelerdeki toplumsal yapıların ciddi dönüşümler ve değişimler geçirmekte olduğu gözlemlenmektedir. Sanayileşmiş Batı toplumlarında ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanmış olan kentleşme süreçleri, hem özgün koşullar ve sonuçlar doğurmakta hem de tüm dünyada benzer sorunlara yol açabilmektedir. Yoğun iç göç, çarpık kentleşme, informalleşme, yerelleşme, küreselleşme, yoksullaşma ve sosyo-kültürel yozlaşma gibi olgular, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla yaşanmakta olan sorunların nedenleri ve sonuçları niteliğindedir (Geray, 2001: 8-13, 18-20; Komşu, 2005:131-135). Yoğun kentleşme süreci ile teknolojik ilerlemenin, toplumların demografik yapısına yansımaları, çok çeşitli boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında, aile kurumunun değişmesi ve ortalama yaşam süresinin yükselmesi sonucunda yalnızlaşan ve yoksullaşan yaşlı nüfusun büyümesi dikkat çekicidir (Durgun ve Tümerdem, 1999: 116). Dolayısıyla, diğer ilintili süreçleri ve sorunları da kapsayan ve yansıtan bir olgu olarak *yaşlanan* ve *yoksullaşan* yaşlılardan oluşan bir nüfus yapısına karşı, bilimsel ve sosyo-kültürel hazırlık yapmak kaçınılmaz olmuştur.

20. yüzyılın başlarından itibaren dünya genelinde bir artış içinde olan yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki payı, Türkiye'de de yükselmeye devam etmektedir. Genç yaş gruplarındaki nüfus artış hızı yavaşlarken, ileri yaş gruplarının nüfusu, Türkiye ortalamasından daha yüksek bir hızla artmaktadır. Nüfus piramidi adı verilen ve yaş ile cinsiyet gruplarının dağılımını gösteren yapıdaki bu değişimin yaşlı nüfus lehine ilerliyor olması, bireysel değil toplumsal yükümlülüklerin ve çalışmaların devreye girmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Arpacı, 2005: 25-32).

Hayatımızın her döneminde, kaçınılmaz olarak bir yaşlanma sürecine maruz kalmaktayız. Yaşam yolculuğunda ilerledikçe, yaşlanma sürecinin bedenimizde, davranışlarımızda ve çevremizdeki tüm varlıklarla olan ilişkilerimizde doğurduğu değişimleri farkederek ve tüm sosyal ilişkilerimizde, yaş ve akrallık ölçütlerini dikkate alarak tutum ve eylemlerimizi biçimlendiririz (Macnicol, 2005: 3). Bu nedenle, yaşlı bireylerin belirlenmesi, yaşlanmanın tanımlanması ve yaşlı nüfusa dönük sosyal politikaların oluşturulması konularında, toplumu oluşturan tüm bireylere çeşitli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu süreçlerde ortaya çıkan öğrenme ve eğitim ihtiyaçlarının tarafları ise şöyle tanımlanabilir:

- Yaşlı bireyler
- Ailesinde yaşlı birey olan kişiler
- Kurum ve kuruluşlardaki yöneticiler (yerel ve merkezi hizmet birimlerindeki karar alıcılar)
- Eğitim, hizmet ve araştırma kurumlarında öğretici veya eğitici rollerini yürütebilen kişiler (çeşitli uzmanlar, öğretmenler, doktorlar,...vb.)

Yaşlanma süreci ve yaşlı bireylerle ilgili ana sorunlardan diğeri, (tüm toplumlarda sanayileşmiş Batı toplumlarındaki kadar (özellikle A.B.D'de) yaygın ve şiddetli düzeyde olmasa

da), yaşlı bireylere karşı üretilen ayrımcı ve dışlayıcı anlayıştır. Bu anlayışın ortaya çıkararak, eski dönemlerde büyük değeri olan ve bilgelik rolü atfedildenden yaşlı bireylerin konumunu yok etmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlar arasında, matbaanın gelişimiyle kolaylaşan bilgi ve kültür aktarımının, yaşlı bireylerin geleneksel işlevini yok etmesi ve sanayileşme sürecindeki toplumlarda hızlı ve güçlü genç bireylere yoğun ihtiyaç duyulması öne çıkmaktadır (Nelson, 2005: 208). Bu süreç, yaşlı insanların hor ve aşağı görülmesine, ekonomik ve siyasal alanlarda dışlanmasına, hatta çeşitli biçimlerde istismara uğramasına da yol açmıştır. Paralel ekonomik ve siyasal modellere sahip ülkelerde de, benzer olgular ve değişimlerin doğduğu söylenebilmektedir.

Bu noktada, yaşam boyu öğrenme felsefesi kapsamındaki yetişkin eğitimi alanı, Türkiye'nin kentsel sorunlarıyla birlikte büyümekte olan yaşlı nüfusun sorunlarının çözümünde, kilit bir rol oynamaya aday görünmektedir. Çünkü, demografik yapıdaki tüm değişimlerin, toplumun genelinin çıkarlarını koruyacak bir planlama ve yönetme anlayışıyla yönlendirilebilmesinde, öğrenme ve eğitim etkinlikleri kritik işlevler yüklenmektedir. Dolayısıyla, yaşam boyu öğrenme felsefesinin ayrılmaz bir parçası olan yetişkin eğitimi uygulamaları, hem yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi hem de toplumsal bütünlüğün ve ortak çıkarların korunması süreçlerinde yararlanılabilecek en önemli araçlar olacaktır.

1. YAŞLILIK VE YAŞLANMA SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Gerontoloji biliminde yaygın olarak bilinen bir gerçeklik vardır ki, o da kronolojik yaş değerinin tek başına bir anlamının olmadığıdır. Çünkü, yaş kavramı ve algısı, toplumsal süreçlere ve kültürel tutumlara eşlik ederek bir anlam kazanmaktadır (Macnicol, 2005: 3). Fakat, en yaygın yaşlılık göstergesi olarak, yaş değerini gösteren sayının mutlak büyüklüğü kabul edildiğinde, Dünya Sağlık Örgütü'nün 1982 yılında kabul ettiği 65 yaş sınırı, yaşlılığın başlangıç noktası olarak görülebilir (Cangöz, 2009: 99).

Yaşlılık olgusu, toplumdaki topluma değişkenlik gösteren değerler ve kültürel farklılıklar nedeniyle, net kriterlere dayalı bir biçimde tanımlanamamaktadır. Bunun yerine, farklı açılardan çeşitli biçimlerde açıklanabilmekte olan bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, "kronolojik yaş" ölçütüne göre 65 yaş üzeri dönem işaret edilirken, "fonksiyonel yaşlılık" fiziksel güç, hareketlilik, dayanıklılık, koordinasyon ve zihinsel kapasite gibi ölçütlerle ifade edilmektedir (Taşcı, 2010: 176). Biyolojik açıdan yaşlanma ise, bireyin anatomik ve fizyolojik yapısında, zamana bağlı olarak doğan değişimleri kapsamaktadır (Arpacı, 2005: 17). Dolayısıyla, hem bir olgu olarak hem de bir yaşam pratiği olarak yaşlılık ve yaşlanma kavramlarının, disiplinlerarası yaklaşımları ve değerlendirmeleri gerektirdiği açıktır.

Sosyal gerontolojide tanımlanmış olan "toplumsal yaşlılık" ve "psikolojik yaşlılık" ayrımı ise, yaşlılık olgusunun bireysel ve toplumsal ilişkiler düzlemini yansıtmaktadır. Neugarten'in, her toplumda inşa edilen normlara ve beklentilere uygun olarak çalıştığını ileri sürdüğü "toplumsal saatler" (social clocks) aracılığıyla, bireylere okula gitmenin, evliliğin, çocuk yapmanın, çalışmaya başlamanın ve emekli olmanın zamanı işaret edilmektedir (Akt. Macnicol, 2005: 5-6). Bu saatlere uyarak yaşlanan bireyler algılama, öğrenme ve problem çözme gibi bellek etkinliklerindeki değişimle birlikte olumsuz çevre koşullarıyla da karşılaştığında, yaşama sevincinde ve hayata bağlılığında gerileme ve dolayısıyla psikolojik yaşlanma doğmaktadır (Arpacı, 2005: 18-20; Kılıç, 2013-b: 275-276). Doğal olarak, bu tür gelişmeler, bireylerin günlük yaşamındaki öğrenme veya eğitimle ilintili etkinliklerini de

olumsuz etkileyecektir. Bunu daha iyi vurgulayarak çözümler üretebilmek, yaşlılık sürecinin temel özelliklerinin tanınmasına bağlıdır.

Yaşlılık sürecinin, insan bedeninde doğurduğu değişimin fiziksel, kimyasal, psikolojik ve bilişsel olmak üzere çeşitli boyutları söz konusudur. Özellikle psikolojik ve bilişsel değişimin toplumsal, ailevi, siyasal ve eğitimsel düzlemlerde tanıtılıp kavratılması, yalnızca yaşlı nüfusu oluşturan bireylerin sağlığı için değil, toplumun genel sağlığı açısından da kilit önem taşımaktadır.

Normal bir yaşlanma süreciyle birlikte ortaya çıkan, fakat bireyin genetik ve çevresel faktörlerine göre değişen yoğunlukta kendini gösteren fiziksel, bilişsel ve psikolojik değişikliklerin (Cangöz, 2002:126; Cangöz, 2009:99; Cornett, 2011:1) bazıları şöyle özetlenebilir:

- Görme, işitme ve dokunma duyularında bozulma
- Reflekslerde zayıflama ve motor koordinasyonda gerileme
- Yeni bilgilerin öğrenilmesinde güçlük ve öğrenme sürecinin uzaması
- Dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon bozuklukları
- Uzun süreli bellekte ve hatırlama performansında gerileme
- Sözel akıcılık sağlayan dil becerilerinde bozulma
- Sürekli hüznün ve depresyon hali

Öğrenme ve eğitim etkinlikleri açısından bakıldığında, yukarıdaki gelişmeler nedeniyle, yaşlıların hiçbirşey öğrenemeyeceği veya eğitim faaliyetlerinin işe yaramayacağı yönünde yanlış düşünceler ve kanılar ortaya çıkmaktadır. Oysa, öğrenme süreci, zihinsel olarak aktif kalabilme ve öğrenmeye teşvik edici uyarıların alınmasıyla bağlantılı olduğundan, uygun koşulların sağlanması durumunda, tüm yaşlı bireyler öğrenme etkinliklerinde başarılı olabilmektedir (Gould ve diğerleri, 2011: 9). Nitekim, bu alanda yapılmış bazı araştırmalarda da, öğrenme ile yaş arasındaki ilişkinin farklı etkenlerle biçimlendiği görülmektedir.

Sağlıklı bir yaşlanma sürecinde ortaya çıkabilecek bilişsel ve psikolojik değişimlerin yanında, bazı psikolojik sorunlar da doğabilmektedir. Yaşlılık dönemindeki psikolojik bozukluklar, bireyin gençlik dönemlerindeki yaşantı ve deneyimlerden kaynaklanabileceği gibi, yaşlanmaya bağlı gelişimsel stres kaynakları da özgün sorunlara yol açabilir. Örneğin eş ve yakınların ölümü, emeklilik, andropoz ve menopoz, kronik hastalıklar, başkalarına bağımlı kalma ve ölüm korkusu gibi nedenler, yaşlılığa özgü stres kaynaklarıdır. Bu kaynaklar şiddetli depresyon, kaygı bozuklukları, demans, kronik ağrılar, uyku bozuklukları ve duygudurum bozukluklarını tetikleyen bir rol oynamaktadır (Cangöz, 2009: 100). Böylesine yoğun sorunlarla baş etmek durumunda kalan yaşlı bireyler, günlük yaşamın olağan sorunlarıyla birlikte bu tür sorunların da eklenmesi nedeniyle çok ciddi bir yük altındadır.

Yaşlanma sürecinde, yaşlı bireylerin toplumsal ve ekonomik koşullarında ve gereksinimlerinde de, onları ve ailelerini zorlayan ve bu nedenle kamusal destek gerektiren kritik değişimler ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, emeklilik ve işsizlik, yaşlı bireylerin mutlak gelirinde ciddi düşümlere ve hayat standartlarında gerilemelere yol açan en önemli etkenlerdir (Danış, 2011:2). Ayrıca, yaş ilerledikçe, yukarıda değinilmiş olan sağlık sorunları da yaşlı nüfusun istihdam edilebilmesini ve doyurucu ücretlerin olduğu işgücü piyasalarında yer

alabilmesini daha da güçleştirmektedir. Bu durum, sosyal güvenlik ve sosyal destek politikalarının yetersiz olduğu ülkelerde ve Türkiye'de de, yaşlı nüfusun yoksullaşmasına yol açmaktadır (Danış, 2011: 2-3; Arpacı, 2005: 1). Bu boyut, aşağıdaki bölümde genel hatlarıyla tartışıldığı gibi, yaşlı nüfusa yönelik sosyal politikaların gerekliliğini ve aciliyetini de gözler önüne sermektedir.

Yaşlanma sürecinin toplumsal boyutunda ise, çekirdek aile modelinin ve boşanmış ebeveynlerden oluşan yalnız yaşayan kitlenin yaygınlaşmasıyla büyüyen *yalnızlık ve toplumdan kopuş* (sosyal ve duygusal izolasyon) karşımıza çıkar. Türkiye'de, 2000'li yıllarda yapılmış olan araştırmalar, ailevi değerlerin erozyona uğraması ve bozulan gelir dağılımı sonucunda akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflamasıyla, yaşam standartları kötüleşen, yalnızlaşan ve yoksullaşan yaşlı bir nüfusun varlığını göstermektedir (Danış, 2011: 3-4; Arpacı, 2005: 119-123). Fiziksel etkinliklerin ve gelirin azalması, özgüven kaybına ve dolayısıyla toplumdan soyutlanmaya yol açmaktadır. Bu nedenle, bu tür sosyal sorunların bir eğitim konusu olduğu; sevgi, saygı ve ilgi ihtiyaçlarının karşılanmasında da eğitimin rolünün gözden kaçmaması gerekir (Arpacı 2005: 121). Bu amaçlara dönük çalışmalarda ise, kaçınılmaz olarak yetişkin eğitimi felsefesinin işlevselliği ve önemi karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilmiş olan tüm olumsuzlukların dışında, yaşlanma sürecinin getirdiği tüm zorluklara karşı direnme ve yaşamın olumlu yönlerini keşfederek hayatın tadını çıkartabilme becerisi sağlayan bir kazanç ise "bilgelik"tir. Bireyin yaşamı sona erinceye dek kaybedilmeden ve zenginleşerek süren bilgelik, genç nesillerin sahip olamayacağı bir düzeyde sorun çözme ve strateji geliştirme gücünü içerir (Cangöz, 2009: 100). Bunun ötesinde, "başarılı yaşlanma" olarak tanımlanan ve genel sağlık durumunun görece olarak iyi olduğu, fiziksel ve bilişsel kapasitelerin korunabildiği ve günlük hayatın akışından kopulmadığı bir yaşlanma modeli de mümkündür. Ancak, bu tür bir yaşlılığın başarılabilmesi, hem bireysel hem de çevresel etkenlerin elverişliliğine bağlıdır (Küçükkaraca, 2000: 109-115). Elverişli çevresel koşulların sağlanması, hem bireyin ailesinin hem de ailenin içinde bulunduğu toplumsal koşulları belirleyen üst sistemlerin yapısından etkilenmektedir. Bu yapıların, sosyal politika odaklı yaklaşımlarla ele alınması gerekir.

2. YAŞLILIĞA DÖNÜK SOSYAL POLİTİKALAR VE YAŞ AYRIMCILIĞI

Yukarıda genel hatlarıyla yer verilmiş olan yaşlılık olgusu ve yaşlanma sürecinin neden olduğu değişimler, yaşlı nüfusu oluşturan bireylere karşı özel yaklaşımların ve politikaların geliştirilmesini ve özel hizmetlerin verilmesini gerekli kılmaktadır. Yalnızlık, sağlıksızlık ve yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan bir toplum kesiminin, sosyal devletin temel görevlerinin kapsamı dışında kalması düşünülemez. Sosyo-ekonomik açıdan desteğin yanısıra, sosyo-kültürel ve bilişsel gelişim için gereken eğitim hizmetlerinin de bu kapsamda ele alınması gereklidir.

2.1. Yaşlı Nüfusa Yönelik Sosyal Politika Gereksinimi

Yaşlı nüfusa dönük özel sosyal politikalar geliştirme gerekliliğinin temelinde demografik, ekonomik, toplumsal, siyasal, psikolojik ve biyolojik gerekçeler bulunmaktadır. Demografik düzleme bakıldığında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik ve teknolojik gelişmelere dayalı olarak dünya nüfusunun hızlı biçimde yaşlanmakta olduğu görülmektedir. Nüfusun yaşlanması, toplam nüfus içerisindeki yaşlı olarak tanımlanan bireylerin genel nüfusa oranının yükselmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, EuroStat-2007

verilerine göre AB ülkelerindeki 65 yaş üzeri nüfusun oranı sürekli olarak artmakta olup, 2050 yılı projeksiyonlarına göre bu oranın %29 civarına ulaşacağı öngörülmektedir (Taşcı, 2010: 178). Buna benzer bir eğilimin Türkiye için de geçerli olduğu ileri sürülmektedir. DPT ve TÜİK verilerine göre, 1960 yılındaki 65 yaş üzeri nüfusun oranı %3,5 iken, 2006 yılında %6 ve 2012 yılı itibariyle %7,5 olmuştur (Taşcı, 2010: 178 ; TÜİK, 2013). Teknolojik gelişmelere paralel olarak, tıptaki ilerlemelerle birlikte ölüm oranlarının düşmesi ve ortalama yaşam beklentisinin artmasıyla birlikte, 2020 yılı için Türkiye'de ortalama yaşam süresinin 73,9 yıla ulaşacağı beklenmektedir (Taşcı, 2010: 180). Bu nedenle, henüz genç nüfusıyla ilgili sorunları tanımlayabilme ve çözebilme becerisini gösteremeyen, yaşlanmış bireyleriyle ilişkisi ve iletişimi üzerine de kafa yorması gereken bir topluma dönüşmekte olduğumuz söylenebilmektedir. Üstelik, bu tür eylem planlarının ve düşünsel hazırlıkların, yeni toplumsal ve siyasal yapıların oluşturulması ihtiyacını doğuracağından hareketle, bunu tetikleyici ve kolaylaştırıcı akademik ve siyasal tartışma ortamlarının kurulması kaçınılmazdır.

Ekonomik alanda, ortalama yaşam beklentisinin ve yaşlı nüfusun oranının yükselmesinin bir sonucu olarak, üretkenlik ve ekonomik olarak faal nüfusun büyüklüğü konularında sorunlar doğmaktadır. Ekonomik üretime katkı yapamayan yaşlı nüfusun nicelik ve oransal olarak büyümesi, yaşlı nüfusun bağımlılık oranının yükselmesine ve tasarruf düzeyinin düşmesine yol açmaktadır. Çünkü, gayrisafi milli hasıladan yaşlılara yönelik harcamaların payının yükselmesi, tasarrufların o kalemlere kaydırılmasına neden olmaktadır. Örneğin, OECD ülkeleri arasındaki yaşlılara yönelik harcamaların payı, ortalama gayrisafi milli hasılanın %19 civarında olup, bu oran, İsveç ve Danimarka gibi bazı ülkelerde %30'a ulaşmıştır (Taşcı, 2010: 180). Diğer yandan, aktif işgücü içerisinde bulunan yüksek vasıflı ve eğitim düzeyi yüksek olan yaşlı kitlenin payı da yükselmektedir. Bu kitlenin becerileri ve iş verimliliği üzerine ayrımcı kalıp yargılar ve farklı yönlerde sonuçlar gösteren bulgular söz konusudur. Bu konudaki birçok araştırma göstermiştir ki, ilerleyen yaşa bağlı olarak kişilerin çalışma performansında ve mesleki becerilerinde bir gerileme olmamaktadır. Fakat, yapılan işin gerektirdiği beceri türlerine göre değişebilen ve karmaşık bilgi işleme süreçlerinde daha çok görülen bir verimlilik azalması olabilmektedir (Lahn, 2003: 127-128). Bu noktada, yetişkin eğitimi felsefesine uygun bir eğitim (işyerinde öğrenme ve eğitim modeli veya iş dışında eğitim) modeli uygulanarak, yaşlı bireyin mesleki niteliklerinin korunması, işe göre yenilenmesi veya geliştirilmesine dönük çalışmalar yapmak olanaklıdır.

Toplumsal ve siyasal düzlemde ise, aile yapısındaki değişimler ve sosyal devlet ilkesi olgularının göz önüne alınması gerekmektedir. Geleneksel aile kurumunun ortadan kalkmasıyla, çekirdek ailenin yaygınlaşmasının ötesinde tek başına yaşayan yetişkinlerin sayısının da artması, bir ailenin ve yakın akrabaların desteğinden yoksun olan yaşlı bireylerin devlet desteğine muhtaç bir hale gelmesine yol açmaktadır (Taşcı, 2010: 181-182 ; Danış, 2011: 3-6). Özellikle, sosyal ve duygusal izolasyonu ortadan kaldırabilmek için, yaşlı bireylere, toplumda kabul edilen bir konum ve sevgi alışverişinde bulunabileceği insancıl ilişki fırsatları yaratmak gerekir (Danış, 2011: 6). Ayrıca, yaşlıların toplumsal ve bireysel istismarı olarak değerlendirilen her türlü olumsuzlukla mücadelede, bireylerin yalnız başına başarı sağlaması olanaksız olup, yakınlarının veya başka toplumsal birimlerin desteğini alması şarttır. Yaşlı bireyin toplumsal istismarı ise, oldukça geniş kapsamlı bir kavram olup, (sosyal politika ihtiyacını tek başına gerektirmektedir) bireyin kendisini gerçekleştirmesini, destek aldığı kaynaklardan bağımsız olabilmesini, ailesinin ve toplumun değerli bir üyesi olduğunu hissederek yaşayabilmesini engelleyen tüm düşünceler, davranışlar, politikalar ve hizmet eksikliklerini

içermektedir (Küçükkaraca, 2000: 111). Bu nedenle, çok boyutlu ve geniş kapsamlı stratejiler ile ulusal politikalara duyulan gereksinimi yansıtmaktadır. Günümüz devlet yapılanması içerisinde örnek verilecek olduğunda, hem Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın hem de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın temel görev ve sorumlulukları çerçevesinde tanımlanıp müdahale edilmesi gereken sorun alanları bulunmaktadır.

Yaşlanma sürecinde karşılaşılan psikolojik ve biyolojik sorunlar da, yaşlı bireylerin toplumsal ve kamusal desteklere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Depresyon, eskiye özlem, yeniliklerden korku ve uyku bozuklukları, hem bireysel nedenlerden hem de çevredeki ayrımcı tutumlardan kaynaklanabilecek yaygın sorun türleridir. Ayrıca, yaşlı bireyler, biyolojik yapıdaki değişimlerle de (kalp-damar sistemi, sinir sistemi, kas ve iskelet yapısı ve hormonal sistemler) başa çıkabilecek olanaklardan yoksun olduğundan (Arpacı, 2005: 123-124; Kılıç, 2013-b:281-283), psikolojik desteğe paralel yürütülecek tıbbi ve çok boyutlu çalışmalarla izlenme ihtiyacı sergileyebilmektedir. Tüm bu çalışmalarla hedeflenen, bireysel ve toplumsal boyutlarıyla başarılı yaşlanma olarak adlandırılan süreci gerçekleştirebilmektir.

Sonuç olarak, başarılı yaşlanmanın ve sosyal katılımı yüksek olan yaşlı bir nüfusun oluşturulması sürecinde, gönüllü kuruluşlara, yerel yönetimlere ve hükümetlere önemli görevler düşmektedir (Kalınkara, 2000: 78; Küçükkaraca, 2000: 109-111). Dolayısıyla, anayasasında sosyal devlet ilkesini kabul etmiş devletlerin, gittikçe büyümekte olan yaşlı nüfusun bu sorunlarına ilgisiz kalması veya onlara yönelik yeni politikalar ve destek stratejileri geliştirmemesi olanaksızdır. Nitekim, yaşlı nüfusa dönük son uluslararası gelişme, 2002 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Madrid Yaşlanma Hareketi Planı çerçevesinde yaşlıların bakımı, gözetimi ve korunması süreçlerinin bir hak olarak tanımlanmasıdır (Taşcı, 2010: 182). Bu boyutuyla yaşlılık ve yaşlı nüfusun ihtiyaçları, uluslararası toplumun daha çok eğildiği ve dikkat çektiği bir alan konumuna yükselmiş durumdadır. Sosyal devlet anlayışının yükseliş dönemindeki kadar olmasa da, 1990'lı yıllarda ortaya çıkmış bazı uygulamalar ve sosyal politika modelleri gözlemlenmektedir.

Yaşlılara yönelik sosyal politikalar arasında, dünyada en yaygın olan yöntemler, emeklilik sistemleri ve yaşlılık sigortası uygulamalarıdır. Ayrıca, çalışma hayatına devam etmek istediği halde mesleki bilgi yetersizliği olan yaşlı bireylere, yeniden mesleki eğitim olanaklarının sağlanması ve iş yaşamındaki dışlanma olaylarıyla mücadele edilmesini sağlayan düzenlemelerin yapılması da olanaklıdır. Özellikle iş yaşamında ve sağlık sektörü hizmetlerinde, yaşlılara karşı negatif ayrımcılığın yaygın olduğu, bazı ülkelerdeki araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Taşcı, 2010:184-185 ; Brown ve diğerleri, 2011: 283). Nitekim, bu durum, yaşlılara karşı negatif ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına dönük hukuksal ve eğitimsel projelerin üretilmesi gerekliliğini de göstermektedir.

Yaşlı nüfusa dönük diğer sosyal hizmetler olarak bakım hizmetleri, maddi yardımlar, yaşlılar için kulüpler, danışma hizmetleri ve yaşlılar için özel etkinliklerin düzenlenmesi sayılabilir (Taşcı, 2010: 185-186). Türkiye'de ise, yoksul yaşlı nüfusa yeterli düzeyde destek vermekten uzak bir sosyal hizmet ve sosyal güvenlik sisteminin olduğu görülmektedir. Bu durum, başarılı ve aktif bir yaşlanma olanağından yoksun kalan bir yaşlı nüfusa sahip olduğumuzu (Arpacı, 2005: 126-130) ve bu konuda verilmesi gereken hizmetlerin ve giderilmesi gereken eksikliklerin geniş bir alana yayıldığını işaret etmektedir.

2.2. Yaşlılara Karşı Ayrımcılığın Nedenleri ve Sonuçları

Ageism terimi (Türkçe çevirilerde "yaş ayrımcılığı" olarak yer almaktadır), ilk olarak 1969 yılında R. Butler tarafından kullanılmış olup, *yaşlı bireylere karşı sergilenen sistematik kalıp yargıları ve ayrımcılığı* ifade etmektedir (Robinson, 1994: 3). Bu olgunun tartışma konumuz açısından sorun olan yönü, negatif yaş ayrımcılığıdır. Negatif yaş ayrımcılığının kültürel ve sosyo-psikolojik olarak beslenmesini ve nesilden nesile sürdürülebilmesini sağlayan birçok etkenden söz edilebilmektedir. Örneğin, günlük dildeki çeşitli deyimler, atasözleri ve davranışsal kalıp yargılar bu tür ayrımcılıkların yaşatılmasını kolaylaştırmaktadır (Robinson, 1994: 4). Kültürümüzdeki *moruk*, *dinazor* ve *bunak* benzeri sıfatlar ile *yaş yetmiş iş bitmiş* gibi atasözleri bunlara örnek olarak verilebilir.

İnsan zihninin çalışması ve dil üzerine yapılmış bilişsel çalışmalarda, insan zihninin, kalıp yargılar ve efsaneler yaratma üzerine bir doğal becerisi olduğu görülmüştür. Hafızanın çalışma yapısı ve dış dünyanın tanımlanmasında kullanılan kavramların oluşumunda kapların, kategorilerin veya çerçevelerin doldurulmasına benzer bir sistem olduğundan, kalıp yargılar ve efsane benzeri inançlar kolaylıkla tercih edilmektedir (Thornton, 2002: 305-307). Bazı araştırmacıların ilkel veya otomatik kategorizasyon olarak tanımladığı bu zihinsel işlemler, kalıp yargıların oluşumunda ve (cinselliğe, ırka ve yaşa dayalı) tüm ayrımcılık türlerinde rol oynamaktadır (Nelson, 2005: 207-209). Dolayısıyla, günlük sosyal yaşamdaki tüm zihinsel ve bedensel etkinliklerde, bu yargıların çeşitli etkilerinin veya yansımalarının bulunabileceği anlaşılmaktadır.

Birçok toplumda ve farklı kültürlerde sıkça rastlanan bir olgu olan kalıp yargılar, bireyin, çevresindeki karmaşık olay ve olguları kolay ve hızlı tanımlayabilmesine yardımcı olacak genellemeler yapmasını sağlar. İnsanlar, bu genellemeler yoluyla dış dünyayı daha kolay anlayabilse de, bazen cinsiyet, ırk ve yaş ayrımcılıklarında olduğu gibi olumsuz ve önyargı niteliğindeki sonuçlara da yol açabilmektedir (Linberts and June, 2006: 83). Yaşlanmaya ve yaşlı insanlara karşı önyargılı tüm kavram ve olguları efsane olarak nitelendirmek de olanaklıdır. Kalıp yargılar gibi benzer bir işlevi olan efsane kavramı, geçmişte yaşanmış bazı olaylar ve deneyimlerle ilgili politik ve dinsel görüşleri veya inanışları bugüne aktarma işlevi görmektedir (Thornton, 2002: 302). Böyle bir işlevin ve etkinin, günümüz toplumlarının yapısında (teknolojik ve kitle iletişimsel ilerlemeye paralel olarak) daha da güçlendiği ileri sürülebilir. Nitekim, kitle iletişiminin yapısındaki değişim ve gelişim, bu tür kalıp yargılarla birlikte her türlü düşüncenin ve bilginin yayılmasında önemli bir paya sahiptir.

Batı dillerinde, *ageism* terimine ek olarak, doğrudan yaş ayrımcılığı anlamına gelen *age discrimination* terimi de, aynı olumsuz içerikle kullanılabilir. Dünyadaki birçok kültürde var olduğu ileri sürülebilecek üç temel ayrımcılıktan biri olarak nitelendirilen (ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı ve yaş ayrımcılığı) yaş ayrımcılığı, çeşitli kültürlerde yerleşmiş olan bazı efsaneler, inançlar, değerler ve normlar yoluyla, çocukluktan başlayarak bireylerin düşünme ve davranış kalıplarına yerleşmektedir (Macnicol, 2005: 8-9; Linberts and June, 2006: 83). Yaşlı bireylere ve yaşlılık olgusuna ilişkin olumsuz kalıp yargılar ve efsaneler toplumdan topluma değişiklik gösterebilmekteyse de, bunların düşünsel ve olgusal olarak aşağıdaki değer yargıları ve kavramlarla ilintili olduğu görülmektedir (Robinson, 1994: 5-7 ; Thornton, 2002: 303):

- Hastalıklar ve sürekli hasta olma hali
- Cinsel yetersizlik

- Zihinsel becerilerde gerileme ve öğrenme güçlüğü
- Çirkinlik ve iticilik
- İşe yaramazlık ve başkalarına bağımlılık
- Yalnızlık ve toplumdan kopukluk
- Yoksulluk
- Depresyon

Bu kavramlarla ilintili olumsuz inanç ve beklentiler, hastalıkların, zihinsel yetersizliklerin, itici fiziksel görünümün, izolasyonun, depresyonun ve maddi güçsüzlüklerin sadece yaşlı bireylere veya nüfusa özgü olduğu yönünde koşullanmalar oluşturmaktaysa da, yapılan araştırmalar ve istatistikler, bu tür niteliklerin genç olarak nitelendirilen yaş gruplarında da yaygın olduğunu göstermektedir (Robinson, 1994: 5-7). Modern Batılı ve kapitalist düşünce yapısı, genç nüfusun dinamik ve tüketicilik yönü ağır basan özelliklerini, küresel sistemlerin devamlılığı açısından daha işlevsel ve değerli olarak görmektedir. Bu durum, yaşlı nüfusun da çeşitli tepkiler geliştirmesine yol açmaktadır. Bu tepkiler, kendilerine yönlendirilen olumsuz suçlamaları kabullenme, onları reddetme, toplumdan uzak durma veya yaşamında ciddi değişiklikler gerçekleştirme biçiminde olabilmektedir (Robinson, 1994: 7-8). Bunların sonucunda, giderilmesi ve geri dönüşü olmayan bireysel ve toplumsal maliyetler doğmaktadır. Günlük dildeki olumsuz kalıp yargılar, efsaneler ve davranışlar, yaşlı bireylerin kendilerine yönelik öz değerlendirmelerinde, benlik algısında, özgüven ve özsaygı düzeylerinde olumsuz izler bırakarak, asılsız öngörülerdeki kimliği yansıtan bir hale dönüşmelerine ve hayata küsmelerine de yol açmaktadır (Nelson, 2005: 210-211).

Yaş ayrımcılığı biçiminde toplumsal ilişkilere, iş hayatına, günlük tüketim kalıplarına, eğlence kültürüne ve politikaya kadar yansıyan bu düşünce ve davranışların temelinde, özellikle Batı kültüründe yaygınlaşıp güçlendiği gözlemlenen *yaşlanmaktan, hastalıktan ve ölümden korkma* güdülerinin etkili olduğu, böylece, bu tür acı ve korkuların ertelenmesi beklentisinin rol oynadığı savunulmaktadır (Macnicol, 2005: 9-10). Ayrıca, toplumdan topluma farklılık gösteren çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerin de, bugünkü yaşlı düşmanlığının oluşumunda katkısı olduğu söylenebilir. Örneğin, Batı toplumlarındaki kapitalizmin ve sanayileşme süreçlerinin, yaşlılara büyük değer ve önem veren antik toplumlardan kalan geleneksel değerleri yok ederek, onları gereksiz ve yararsız görüp küçümseyen bir kültürün oluşumuna zemin hazırladığı ileri sürülmektedir (Nelson, 2005: 208-209). Tüm bu olumsuz düşünce ve davranışların, günlük hayata yansımaları da pek olumlu olmamaktadır. Çünkü, haksızlıklara uğrayan bir yaşlı nüfus ile haksızlıklara neden olan, yaşlılarına uygun yaklaşımlar geliştiremeyen ve onlardan yararlanamayarak kayıplara uğrayan genç nesiller ortaya çıkmaktadır.

Yaşlılara karşı olumsuz ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönündeki çabalarda medyanın, popüler kültürün ve kurumların hizmet politikalarının öncelikli rol oynaması beklenmektedir. Bu amaçla, yazılı ve görsel medyadaki olumsuz mesajlar veren dilin, görüntülerin ve projelerin engellenmesi, popüler kültürü oluşturan tüketim kalıpları, müzik, davranışsal alışkanlıklar ve spor gibi alanlarda gençliği aşırı öne çıkartıp yaşlı nüfusu yok sayan tutumların azaltılması ve kurumların verdiği hizmetlerde bu konularda özen gösterilmesi (Robinson, 1994: 8-9) önerilmektedir. Bu noktada, bu çalışmanın ana eksenini oluşturan yetişkin eğitiminin yerinin ve öneminin ortaya konulması büyük önem taşımaktadır. Çünkü, felsefesi ve

uygulama tekniği boyutlarıyla tüm eğitim süreçleri, toplumsal değişim ve dönüşümler için kilit rol oynayabilme gücüne sahiptir.

3. YAŞLANMA SÜRECİNDE ve YAŞ AYRIMCILIĞIYLA MÜCADELEDE YETİŞKİN EĞİTİMİNİN ROLÜ

UNESCO'nun 1976 yılında yayımladığı Yaşam Boyu Eğitimin Temelleri adlı rapor, 20. ve 21. yüzyılların öğrenme ve eğitim eksenlerindeki en önemli uluslararası çalışmaların temeli olmuştur. Bu raporla birlikte, 1996 yılında yayımlanan Delors Raporu da, bireyin gelişimi, kendini gerçekleştirme ve refahı için öğrenme ve eğitim etkinliklerinin önemine vurgu yaparak günümüz yaşam boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi kuram ve politikalarına katkı yapmıştır. 1976 tarihli uluslararası belgedeki ifadesiyle, yaşam boyu eğitim şöyle tanımlanmıştır (Miser, 2013: 6):

"Yaşamboyu eğitim, hem bireysel hem de ortak yaşamın niteliğini artırmak için bireylerin ömürleri boyunca kişisel, sosyal ve mesleki gelişmesini başarıyla tamamlaması sürecidir. Yaşamın farklı alanlarında ve dönemlerinde, bütün olası gelişmelere erişmek amacıyla aydınlanmayı elde etmek ve artırmak için formal, non-formal ve informal öğrenmeyi içeren kapsamlı ve birleştirici bir düşüncedir. Hem bireysel gelişme hem de sosyal ilerlemeyle ilgilidir."

Doğal olarak, bu tanımdaki non-formal ve informal öğrenmelerin ve yetişkin eğitiminin, yaşamboyu eğitimin bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, 1975 tarihli bir başka UNESCO raporunda, yetişkin eğitimi olgusu şöyle tanımlanmıştır (Okçabol, 1996: 8):

"Yetişkin olarak düşünülen kişilerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini arttırmalarına, teknik ya da mesleki yeteneklerini iyileştirmelerine ya da bu yetenek, bilgi ve yeterliliklerine yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişme bakımından hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından değiştirmelerine olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümü"

Günümüzde, yetişkin eğitimi anlayışının dayanması gereken temel ilkeler olarak bilimsel hümanizm, yetişkin bireylerin gelişimi ve siyasal olarak güçlendirilmesi sayılabilmekte ve böyle bir eğitim sürecinin gerekçelendirilmesinde *örgün eğitimle ilgili yetersizlikler, ekonomik ve teknolojik ilerlemeler ve çeşitli toplumsal nedenler* (nüfus artışı ve yaşlanan nüfusun büyümesi, okuryazarlığın tam olarak yaygınlaştırılmaması, kırdan kente göç sorunları,...vb.) yer almaktadır (Duman, 2007: 60-64). Bu nedenle, yaşlı nüfusun özelliklerinin ve yaşadığı sorunların, yaşam boyu eğitim ve yetişkin eğitimi kapsamında değerlendirilerek olası çözümlere katkı sağlanması beklenmektedir.

3.1. Sosyal Politika Aracı Olarak Yetişkin Eğitimi Felsefesi

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yetişkin eğitimi felsefesi, her açıdan ve her ögesiyle toplumsal ve siyasal boyutları olan bir olgudur. Temel dayanağı olan psikolojik kuramlar ve sosyolojik akımların içerdiği ve yansıttığı tüm ahlaki, kültürel ve felsefi değerleri kapsayan bir disiplinlerarası oluşumdur. Yaşlanma süreci ve yaşlı nüfus olguları kadar gözardı edilip unutulmuş bir değişim ve gelişim aracı olan yetişkin eğitiminin bu yapısı, sosyal politika çalışmalarında rol oynamasını gerekli kılmaktadır.

Yetişkin eğitimi anlayışında *liberal, ilerlemeci, davranışçı, hümanist, radikal ve eleştirel, analitik ve postmodern* akımların ilkelerini taşıyan farklı eğitim felsefeleri bulunmaktadır. İlerlemeci, hümanist, radikal ve eleştirel akımların, öğrenen bireyle birlikte toplumsal değişim ve gelişime de ağırlık veren yönleri nedeniyle (Elias and Merriam, 2005: 51-57, 111, 147-159) sosyal politika anlayışına daha yakın durduğu söylenebilir. Örneğin, ilerlemeci felsefede, bireysel gelişimde süreklilik, öğrenen ve öğretici arasındaki klasik ilişkinin yenilenmesi ve eğitimin tüm toplumun değişiminde rol oynaması gerekliliği yer almıştır. Benzer biçimde, hümanist yetişkin eğitimi anlayışında, öğrenen merkezli ve öğreticinin kolaylaştırıcı rol oynadığı bir öğrenme süreci savunulmuştur. Radikal ve eleştirel yaklaşımlarda ise, eğitimin, mevcut siyasal ve ekonomik sistemin sürdürülebilirliğini sağlama rolü yerine bireyin özgürlüğünü geliştirici bir araç olması savunulmaktadır (Elias and Merriam, 2005: 111-130; 61-73; 147-174). Bu özellikleri nedeniyle de, toplumun ve devletin değil, bireyin maddi ve manevi gelişimine odaklanmış eğitim yöntemlerini içermektedir. Bu yapı, gerek devlet eliyle gerekse de bireysel girişimler yoluyla, bir toplumu oluşturan farklı kesimlerin veya özellikle dezavantajlı kesimler (kadınlar, gençler, farklı cinsel kimliği olanlar,...vb.) olarak adlandırılan kitlenin öğrenme ve eğitim ihtiyaçları için uygun bir zemin sunmaktadır.

Bu eğitim felsefelerinin, iki sosyal politika hedefi ekseninde ele alınarak, *yetişkinlerin yaşlanma sürecinin öğrenilmesi ile yaşlı nüfusa dönük hizmetlerin planlanması ve programlanması* süreçlerinde kullanılması olanaklıdır. Bu hedefler, yaşlı nüfusun "*toplumsal ve entellektüel konumun korunması ve geliştirilmesi*" ile "*sosyo-ekonomik ve mesleki statünün korunması ve geliştirilmesi*"nden oluşabilir. Günümüzde, işyerleri veya ekonomik etkinliklerin yapılmakta olduğu her türlü açık veya kapalı alanlar, istihdam edilmiş yetişkin nüfusun günlük yaşamını geçirdiği en önemli toplumsal ortamlardan birisi olarak kabul edilebilir. Yaşlı nüfusun büyümesiyle birlikte, bu ortamlardaki yaşlı çalışan sayısının da artması, işyerinde veya işbaşında eğitim uygulamalarının önemini artıracaktır. Bunun sonucunda, yetişkin eğitimindeki öğrenme ortamlarından birisi olan işyerleri, yaşlanmakta olan çalışanların mesleki eğitimlerinin yenilenmesi ve geliştirilmesi yoluyla, sosyo-ekonomik statünün korunmasını ve geliştirilmesini sağlayacak temel ortamlar haline gelmektedir.

OECD'nin istatistik tahminlerine göre, 1995-2030 yılları arasındaki dönemde, AB üyesi ülkelerde çalışmakta olan 45-59 yaş aralığındaki işçilerin toplam işgücü içindeki ortalama payının %33'e ulaşacağı beklenmektedir (Lahn, 2003: 126). Türkiye'de, 2011 yılı genel nüfus verilerine göre, 60-64 yaş arası erkeklerde işgücüne katılım oranı %41,9 iken 65 yaş üzeri erkek nüfusta bu oran %20,86'ya düşmektedir. Aynı yaş grubundaki kadınlarda ise, bu değerler sırasıyla %15,74 ve %6,55 olmuştur (TÜİK, 2012). Hane halkı işgücü anketlerinin bulgularına göre, işgücüne katılım oranları 1988 yılından beri hem genelde hem de cinsiyet ve yaş gruplarına göre düşmekte olsa da (işsizliğin artması ve istihdam artırıcı politikaların yetersiz olması nedeniyle) (Can ve Özer, 2012), yaşamboyu öğrenme anlayışının yaygınlaşması ve mesleki bilgilerin güncellenmesi gereksiniminin artması nedenleriyle, iş yerinde eğitimin öneminin artması beklenmektedir.

Yetişkinlerin toplumsal konumunun korunması ve entellektüel gelişiminin sürdürülmesi hedefine dönük proje modellerinden birisi, yaşlı yetişkinler için özel üniversite ortamlarının yaratılmasıdır. Bu kapsamda, yetişkin eğitimi alanındaki en özgün çalışmalardan birisi olarak nitelendirilebilecek Üçüncü Yaş/Çağ Üniversitesi (University Of The Third Age-U3A) hizmetleri, yaşlanmakta olan yetişkin bireyler ile öğrenme ve eğitim etkinlikleri arasındaki bağları geliştirici işlevler yüklenmiştir. 1972 yılından itibaren birçok ülkede yaygınlaşmış olan

bu üniversite modeli, milyonlara ulaşan öğrenci kitlesiyle özellikle Çin, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'de binlerce merkezden hizmet vermektedir. Bu kavramdaki 3. Yaş veya 3. Çağ terimi, "genç-yaşlılar" olarak nitelendirilen 50-75 yaş aralığındaki (günlük yaşamında sürdürmek zorunda olduğu bir iş hayatı ve ailevi yükümlülükleri olmayan) yetişkinleri ve onların bireysel tatmine odaklı yaşam evresini ifade etmektedir (Formosa, 2010: 198, 206). Yaşamın bu evresinin karakteristik özellikleri, öğrenme ve eğitim etkinlikleri açısından özel çalışmaları ve yaklaşımları gerektirecek bir yapıda olup, birçok konu ve amaca dönük eğitim çalışmalarının odağı konumundadır.

Dünyanın birçok farklı ülkesindeki 3. Çağ Üniversitesi uygulamalarının, öğrencilerin bireysel özgürlüğünü ve öz-saygısını geliştirici yönde kişisel gelişim sağladığı gözlemlenmiştir. Bu üniversite modelinin doğuşunda 4 temel amaç etkili olmuştur (Formosa, 2010: 198-199): *Yaşlıların yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yaşlıların gençlerle birlikte katılabileceği formal bir eğitim programının oluşturulması, gerontolojik araştırma programlarının eşgüdümü ve gerontoloji alanında kalıcı eğitim uygulamalarının geliştirilmesi*. Bu üniversite anlayışında, genel olarak İngiliz, Fransız, Çin, Fransızca Konuşan Kanada eyaletleri ve Güney Amerika modellerinin (önceki bölümde genel hatlarıyla sunulmuş olan klasik yaş ayrımcılığı ve bağlantılı kalıp yargıların aksine) yaşlı nüfusu oluşturan bireylerin olumlu yönde desteklenmesini sağlayan pozitif ayrımcı politikalar ve kavramlar yer almaktadır. Örneğin, "pozitif yaş ayrımcılığı" (positive ageism), ölüme uzanan genetik yaşlanma sürecini kabullenen, fakat, bu sürecin, yaşam tarzının geliştirilmesi yoluyla daha sağlıklı bir yaşlılığa dönüştürülebileceğini öngören bir yaklaşımdır (Formosa, 2010: 200-202). Ancak, bu yaklaşımların da, toplumsal dengelerin sağlanması yönünde ele alınması ve yaşlılar lehine çalışmaları artırarak, nüfusun diğer kesimlerini dışlaması olasılığıyla düşünülmesi gerekir.

Bu üniversite modeline esin kaynağı olan eleştirel yetişkin eğitimi felsefesindeki dönüştürücü öğrenme ve eğitim anlayışları ile Freire'nin özgürleştirici eğitim anlayışı, öğrenenleri özgürleştiren ve mevcut sistemlerin kalıp yargıları ile kısıtlılıklarından kurtaran işlevler taşımaktadır. Dolayısıyla, dönüştürücü ve eleştirel eğitim anlayışlarıyla düzenlenecek yetişkin eğitimi ve yaşlı eğitim politikalarının, yaşlı bireyler için daha bağımsız ve kendine yetebilecek yaşam koşullarının sağlanabilmesi çalışmalarına katkı yapması olanaklıdır.

Dönüştürücü eğitim felsefesinin özü, bireylerin inançlarında ve değerlerinde, daha fazla özgürlük, eşitlik ve demokrasi için radikal dönüşümler yapılmasına dayanmaktadır (Formosa, 2010: 206-207; Elias and Merriam, 151-170). Buna ek olarak, yaşlı olmayan bireylerin yaşlılık hakkında bilinçlendirilmesi ve yaşlıların toplumsal ve bireysel istismarının önlenmesi amacıyla düzenlenecek eğitim programlarında ise, hem ilerlemeci hem de hümanist yaklaşımın öğrenme modelleri önerilebilir.

3.2. Yaşlı Nüfusun Tanınması ve Desteklenmesi Süreçlerinde Yetişkin Eğitiminin Rolü

Yetişkin eğitimi veya (toplumsal yapıyı değiştirme yönüne vurgu yapan tabirle) halk eğitimi çalışmaları, yetişkinin davranışlarında ve düşüncelerinde değişim yaratmayı sağlayacak yeni bilgilerin ve becerilerin kazandırılmasını amaçlar. Bu tür amaçların başarıya ulaşması, eğitime katılacak yetişkinlerin, eğitim sürecindeki eğitim ihtiyaçlarının ve ilgilerinin saptanması, eğitim malzemelerinin seçilmesi, müfredatın ve programların oluşturulması aşamalarına katılımının sağlanmasına bağlıdır (Bilir, 2004: 100). Dolayısıyla, uygulanacak öğrenme veya eğitim modelinin seçimi kadar kritik önem taşıyan nokta, hedef kitlenin sürece

katılımıdır. Yaşlı bireyler, ailesinde yaşlı birey olan yetişkinler, kurum ve kuruluşlardaki yöneticiler ve eğitim-hizmet-araştırma kurumlarında öğretici veya eğitimcilere dönük yaşlılık ve yaşlanma süreciyle ilgili yetişkin eğitimi programlarının uygulanmasında, bu grupların özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre değişen bir katılım ve planlama yapılabilir. Yaşlı bireylerin öğrenme ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi için anket veya yüzyüze görüşme yöntemleri kullanılabilir. Diğer grupların eğitim konusu yaşlılık ve ilgili önyargıların yanlışlığı olduğuna göre, eğitim malzemeleri ve program akışının belirlenmesinde katılımın sağlanması yeterli olacaktır.

Bu aşamalar sürerken, uygulanabilecek öğrenme ve eğitim modellerinin de belirlenmesi gerekecektir. Yetişkin eğitimi yazınında, hem psikolojik hem de gelişimsel kuramlar temelinde yararlanılmakta olan birçok öğrenme modeli bulunmaktadır. Bu alandaki başlıca yaklaşımların andragojik model, insancıl psikoloji, öz-yönelimli öğrenme, informal öğrenme, düşünümsel ve deneysel modeller ile dönüştürücü öğrenme modeli olduğu söylenebilir. Yaşlı bireylerin özellikleri ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarından yola çıkılarak, düşünümsel ve deneysel öğrenme ile dönüştürücü öğrenme modelleri, bu kapsamdaki yetişkin eğitimi çalışmalarında etkili olabilecektir.

Örneğin, Dewey'in düşünümsel öğrenme yaklaşımı, gerçek bir sorunla karşılaşan bireyin, çözüm üretme yönünde geliştirdiği zihinsel eylemler yoluyla öğrenmenin başladığını savunur. Bu nedenle, öğrenmenin başlaması için gerçek sorunlar ve konular üzerine kafa yormak gerekir. Kolb'un deneysel modelindeki öğrenme ise, somut tecrübeler, düşünümsel gözlemler, soyut kavramsallaştırmalar ve aktif deneyimlemelerin birlikteliğinden oluşan bir döngü olup, dünyaya uyum sağlama amaçlı bir süreçtir (Tusting ve Barton, 2011: 61-62).

Bu konudaki eğitim süreçlerinin kurgulanması ve öğrenme modellerinin belirlenmesine paralel olarak, özellikle yaşlı olmayan yetişkinlerin bilinçlendirilmesini hedefleyen programlar için temel amaçların da netleştirilmesi şarttır. Bu konuda, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, ilgili sivil toplum kurumlarının da görüş ve katkıları rol oynayacaktır. Bunlardan biri olan ve 2008 yılında kurulmuş olan Yaşlılık Platformu, devletin sorumluluğundaki hizmetlerin yanında, tüm toplum kesimlerinin paylaşması gereken yükümlüklerin öğrenilmesi ve öğretilmesi yoluyla Türkiye'deki yaşlı bireylerin kaliteli bir yaşam düzeyine erişmesini hedeflemektedir. Bu oluşumun temel amaçlarına bakıldığında, bu doğrultuda yapılması gerektiği düşünülen ve planlanan tüm çalışmaların odağında, yetişkinlerin öğrenme ve eğitim gereksinimlerinin karşılanması zorunluluğu karşımıza çıkmaktadır. Platformun 1. dönem faaliyet raporunda yer alan amaçların bazıları şunlardır (Yaşlılık Platformu 1. Dönem Faaliyet Raporu, 2010: 3-8):

* Türkiye'de, toplumsal ve kamusal alanda sağlıklı ve kaliteli yaşlanmak, yaşlılığın pozitif algılanması,...vb. konularda etkili bir kamuoyunun oluşturulması için çalışmak,

* Toplumda, yaşlılığa karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışmalar yaparak, yaşlıların toplumla bütünleşmesini sağlamak,

* Yaşlıların hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlamak,

* Yaşlılık ve yaşlanma konularında araştırma, eğitim, hizmet ve proje üretme ile ilgili olarak çalışan tüm kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak ve işbirliği yapmak,

* Yaşlılık alanında çalışan uluslararası kurumlarla eğitim, araştırma ve proje konularında işbirliği yapmak.

Yetişkin eğitimi anlayışının, yaşlılık ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarıyla ilgili olarak yüklenmesi gereken sorumluluk alanının ve olası program hedeflerinin sınırlarının belirlenmesinde, aşağıdaki temel amaçlar önerilebilir. Nitekim, bunlar, önceki bölümde önerilmiş olan iki sosyal politikanın ve Yaşlılık Platformu'nun temel amaçlarının bileşimini yansıtmaktadır:

- 1- Yaşlanmakta olan nüfusa yaşlanmayı ve yaşlılığı öğreterek, yaşamın bu evresine hazırlık yaptırmak ve dolayısıyla başkalarına olan bağımlılığı en aza indirebilmek
- 2- Genç yaşlıların ve emeklilerin işgücüne yeniden katılımının sağlanması veya işten çıkarılmalarının önlenmesi için mesleki bilgi ve becerilerin güncellenmesini sağlayan eğitimler vermek veya dünyadaki 3. Çağ Üniversitesi modellerini uygulamak
- 3- Yaşlı olmayan nüfusun, yaşlılara karşı ayrımcılık yapmasını ve istismarı engellemek; yaşlılık hakkındaki kalıp yargıların ortadan kaldırılmasını sağlamak
- 4- Yaşlı olmayan nüfusun, yaşlılarla kuracağı her türlü iletişim sürecinde (sağlık hizmetleri, belediye hizmetleri, halk eğitim hizmetleri,...vb), yetişkin eğitimindeki temel ilke ve yöntemlerden yararlanmasını sağlamak

Bu amaçların gerçekleştirilmesine dönük eğitim süreci, tüm kamu hizmetlerinde (sağlık hizmetleri, belediye hizmetleri, halk eğitimi çalışmaları,...vb.) ve özel sektör çalışma yaşamında görev yapmakta olan uzmanların ve yöneticilerin, yaşlılık ve yaşlı nüfusun ihtiyaçları konularında düzenlenecek yetişkin eğitimi anlayışına uygun periyodik eğitim programlarına katılımıyla başlatılabilecektir. Genç yaşlılar olarak nitelendirilen 60'lı yaşlardaki bireyler, içerisinde ilerlemekte oldukları yaşlanma sürecinin özellikleri konusunda bilgilendiren eğitim programlarına yönlendirilirken, ailelerindeki diğer yetişkinler ise, yaşlılarla ilişkiler ve iletişim konularında bilinçlendirici programlara katılabilecektir. Dolayısıyla, bu kitle genç yetişkinler, orta yaşlı yetişkinler ve yaşlı yetişkinlerden oluşan bir küme olarak kabul edildiğinde, tüm eğitim programlarının tabakalı olarak planlanması ve kamu hizmet birimleriyle birlikte özel eğitim kuruluşlarının da desteğiyle yürütülmesi gerekecektir. Hitap edilecek yaş gruplarının tamamı yetişkinlerden oluştuğundan, yetişkin eğitimi anlayışındaki temel öğrenme ve eğitim modellerinden yararlanmak gerekecektir.

Yukarıda genel olarak tanımlanan öğrenme modelleri yanında, yetişkin eğitimi yazınındaki andragoji kuramının temel varsayımları (benlik algısı, öğrenmeye hazır olma, geçmişteki öğrenmelerin rolü, içsel güdülenmeyle öğrenme ve problem odaklı öğrenme) (Knowles, 1996: 56-61; Cornett, 2011:2-4), yaşlanma sürecindeki yetişkinlerin öğrenme ve eğitim etkinliklerindeki karar alıcıların ve eğiticilerin rolünü geliştirecek ve daha verimli öğrenme ortamlarının oluşturulmasını sağlayacak bir zemin sunmaktadır. Dolayısıyla, hem yaşlı bireylerin hem de toplumun diğer kesimlerindeki yetişkinlerin yaşlılığa dönük eğitimlerinde (yetişkin öğrenmesi ve eğitimine dönük farklı öğrenme ve eğitim modelinin eşliğinde) andragojik varsayımların da gözetilmesi yararlı olacaktır, çünkü, bu tür çalışmalarda, sadece bir modelin uygulanması yerine, birkaç kuram veya modelin sentezinden oluşan modeller önerilebilir.

Uygulamalar öncesi müfredat ve program hazırlıkları sürecinde, andragojik varsayımların, hitap edilecek kitlenin yaş grubuna uygun biçimde değerlendirilmesi önemlidir. Öğrenen grup yaşlılardan oluşuyorsa, bu varsayımların, yaşlılığa özgü koşulların göz önüne alınarak geliştirilmesi gerekir. Örneğin, bireyin öğrenme ve eğitim etkinliklerinde doğru

zamanlamanın gerekliliğine işaret eden "öğrenmeye hazırlıklı olma" varsayımı hesaba katılırken, geç yetişkinlik dönemine özgü şu nitelikler de dikkate alınmalıdır (Cornett, 2011: 3):

- * Fiziksel güçte azalma ve genel sağlık durumunda bozulmalar olabileceği unutulmamalıdır.
- * Aylık gelirdeki düşüşe ve emeklilik dönemine alışabilmek için bir uyum sürecine ihtiyaç duyulduğu göz önüne alınmalıdır.
- * Yakın çevredeki insanların ölümünü ve kendinin de öleceği gerçeğini kabullenebilmek kolay olmamaktadır.
- * Toplumsal statünün gerektirdiği bazı yükümlülükleri gerçekleştirme isteği devam etmektedir.
- * İçinde yaşanılan fiziksel çevrenin (konut ve yakın çevresi) daha rahat ve tatmin edici olması beklentisi artmaktadır.

Ayrıca, yaşlı bir kitleye dönük tüm eğitim programlarında, öğrenmeyi ve eğitimi güçleştirici veya engelleyici düzeyde rol oynayabilecek duyuşal gerileme (görme ve işitme kayıpları) ile kavrama becerilerinde düşüş olasılıkları da göz önüne alınarak (Cornett, 2011: 4-7) müfredat ve program planlaması yapılmalıdır.

Geç yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde, bilişsel becerilerin en yoğun olarak kullanıldığı ortamlar, doğal olarak iş ve çalışma ortamlarıdır. Bazı Avrupa ülkelerinde yapılmış olan, ekonomik olarak faal durumdaki 55-70 yaş arası yetişkinleri kapsayan araştırmalarda, yaşlılığın farklı aşamalarındaki personelin, daha genç olanlara kıyasla bilişsel açıdan düşük verim gösterdiği ve yeni bilgilerin öğrenilmesinde güçlükler yaşadığı izlenmiştir. Genel olarak, artan yaşla doğrudan bağlantılı bir verimlilik düşüşü saptanmamıştır. Ancak, yaşlılık sürecinin doğal sonuçlarından birisi olan bilişsel becerilerdeki gerilemeler nedeniyle (yaşlılıkla ilgili kısımda yer verildiği üzere), karmaşık bilgilerin işlenmesi ve yeni bilgilerin öğrenilmesi süreçlerindeki zorlukların aşılması için iş yönergeleri düzenlenebilmekte ve kişisel kariyerin geç dönemlerini yaşayan çalışanların genel tutum ve becerilerine dayalı (yetişkin eğitimi kuramlarının ilke ve yöntemlerine paralel nitelikte) yeni yönetim yaklaşımları önerilmektedir. Örneğin, çeşitli işletmelerdeki yönerge kitapçıklarında yer alan talimatlarda, yaşlı çalışanlara iş yaptırırken *birbirleriyle ilintili görevler verilmesi, yeni birşeylerin öğretiminde eski bilgi ve becerilerin kullanılması, bireysel ihtiyaçlara uygun öğrenme malzemelerinin tercih edilmesi, kolay hatırlanabilir kavramların kullanılması ve sıcak ilişkilere dayalı bir çalışma ortamının sağlanması* yer almıştır (Lahn, 2003: 129-130). Bu tür araştırmalar ve bulgular da, işyerlerindeki öğrenme ve eğitim çalışmalarında yetişkin eğitimi felsefesine duyulan ihtiyacı kanıtlamaktadır.

Yaşlılık döneminde meydana gelen tüm sorunların çözümlenmesinde danışmanlık hizmeti verebilecek, yaşlılıkla ilgili projeler üretip uygulayabilecek ve bu konularla ilgili temel politikaları belirleyebilecek planlayıcı, eğitici ve araştırmacı nitelikleri olan bireylere gereksinim duyulmaktadır (Arpacı, 2005: 124). İnsan yaşamının doğal bir aşaması olan yaşlılık konusunda kalıp yargıların ve efsanelerin yönlendirdiği bir toplum yapısı yerine, bilimsel ve entellektüel düzlemlerden beslenebilen bir düşünce yapısının ve eğitim anlayışının gelenekselleştirilmesi, uzun soluklu bir değişim süreci gerektirmektedir. Bu tür bir süreçte, makro düzeydeki ulusal politikalarla, yaşanmakta olan sosyo-ekonomik zorlukları (küreselleşme, yoksullaşma) fırsatlara dönüştürebilmek önem taşımaktadır. Batı'nın hakim kültürünü taklit etmeyen ve ulusal

ihtiyaçları ve yaratıcılığı destekleyen bir yaşamboyu öğrenme ve yetişkin eğitimi anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır (Merriam, 2008:11-16). Bu noktada, yerele özgü koşulların ve gereksinimlerin dikkate alındığı, yaşa ve cinsiyete göre farklılıklar gösteren programların ve müfredatın uygulandığı yeni eğitim felsefelerinin tanımlanması önem taşımaktadır.

Türkiye'deki yetişkin eğitimi anlayışının durumu ve sorunları açısından bakıldığında, 1980'lerden itibaren yaşanmakta olan küreselleşme, yerelleşme, yeniden yapılanma ve benzeri süreçlerin gelir dağılımı ve kamu hizmetleri üzerindeki olumsuz etkilerinin, tüm eğitim etkinliklerine yansıdığı görülmektedir (Okçabol, 2008: 31-33). Bu nedenle, yaşlı bireylerle birlikte toplumun geneline dönük bir yaşlılık eğitimi sürecinin, bugünkü yapılanma ve anlayış modeliyle başarılabilmesi kolay olmayacaktır. Bu kapsamda, mevcut sistemin uygulamalarında yapılabilecek bazı geliştirmeler, kısa vadede geçici adımlar atılmasını sağlayabilir. Örneğin, mevcut halk eğitimi merkezlerinde yürütülmekte olan 0-18 Yaş Aile Eğitim Programı'nın müfredatında ve hedeflerinde yapılabilecek değişiklikler, ailelerdeki çocuk üyelerle birlikte yaşlı üyelerin de değer görmesini ve konumunun güçlendirilmesini sağlayabilecektir.

Türkiye'deki halk eğitim merkezleri tarafından yürütülmekte olan bu eğitim programının amacı, 0-18 yaş arası çocuğu olan yetişkinlerin anne-babalık becerilerini geliştirmek ve aile içi ilişkileri güçlendirerek, çocukların ve ergenlerin kendi potansiyelini kullanmasını sağlamak olarak tanımlanmıştır (Kılıç, 2013-a: 375-376). Benzer biçimde, aile içi ilişkilerde ve toplumsal ortamlarda yaşlılarla ilişkilerin güçlendirilmesi de yaşlı bireylerin potansiyelini kullanmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, aile eğitim programlarının kapsamının, yaşlı bireyleri içine alacak biçimde genişletilmesi veya başka bir eğitim programı kapsamında yeni müfredatlı derslerin uygulanması savunulabilecektir.

Örgün eğitim sistemindeki ve halk eğitim hizmetlerindeki temel amaç ve hedeflerin, son yıllarda izlenen politikalar nedeniyle bilimsel gerekliliklerden ve ulusal çıkarlardan uzaklaşması, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yapısı ve bütçe yetersizlikleri nedeniyle eğitim hizmetleriyle ilgili harcamaların yapılamaması gibi sorunlar (Okçabol, 2008: 31-32), eğitim politikalarına ve stratejilerine yeni bir hedef kitlenin eklenmesini güçleştirebilecektir. Bununla birlikte, halk eğitim merkezlerinin bugünkü bünyesinde yeni bir ders olarak yürütülebilecek yaşlılık eğitimleri veya geliştirilecek aile eğitimleri, mevcut yetişkin eğitimi anlayışının meslek ve el becerisi kurslarından ibaret olan misyonun değiştirilmesine dönük bir fırsat olarak da ele alınabilmelidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

“...Çok şey ister yürek,

Oysa, sonunda gençlik yanıp kül olur,

Huzursuz, hayalci gençlik!

Ardından gelir huzur

Ve neşe dolu yaşlılık!” – Hölderlin (Akt. Lehr, 1994: 20)

Yukarıda genel hatlarıyla tartışıldığı üzere, yaşlılık ve yaşlanma süreci öğrenmeye, üretmeye ve yaşamın diğer gerekliliklerini yapmaya engel değildir. Ancak, günümüz toplumlarındaki kültürel önyargılar, kalıp yargılar ve efsaneler, yaşlanmakta olan veya yaşlı yetişkinlerin toplum yaşamından dışlanmasına yol açan güçlükler ve engeller yaratmaktadır.

Oysa, bu tür kültürel ve kurumsal engellerin ve elverişsiz koşulların ortadan kaldırılması durumunda, yaşlı nüfusun eğitim ve çalışma etkinliklerine devam edebilmesi ve böylece hem bireysel tatmin sağlaması hem de toplumsal işlevselliklerini sürdürmesi olanaklıdır. Bunun başarılabilmesi sürecinde, siyasal karar organları ile medyanın yüklenmesi gereken yükümlülükler olduğu gibi, toplumsal değişimi ve gelişimi sağlayabilecek tek kurum olan eğitim için de yeni işlevler tanımlanmalıdır.

Yaşamboyu öğrenme felsefesinin doğal bir parçası olan yetişkin eğitimi anlayışı, hem içerdiği farklı eğitim felsefelerinin amaçları ve modelleri açısından hem de yaşlanma sürecinin gelişimsel özellikleri nedeniyle, yaşlılıkla bağlantılı olarak tasarlanabilecek tüm öğrenme veya eğitim etkinlikleri için önerilmektedir. Yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyo-ekonomik ve kültürel desteği sağlayabilecek politika araçları olarak eğitimin yanısıra, çeşitli sosyal güvenlik ve maddi destek sistemlerinin de birlikte uygulanması, sorunların sistemci bir yaklaşımla çözülebilmeye olanak verecektir.

Formosa (2010: 209-212), yaşlılık dönemi yetişkin eğitimi kapsamında savunduğu dönüştürücü eğitim anlayışının temel dayanakları olarak, toplumdaki ve yaşlı bireylerdeki psikososyal engellerin (öğrenmek ve eğitim almak için çok yaşlı olma,...vb.) ortadan kaldırılmasını, yaşlılık döneminde eğitime katılımın yaygınlaştırılmasını, internetin erişilebilirliğinin artması sayesinde e-öğrenme ve e-eğitim tarzı çalışmaların yaşlıların öğrenme etkinliklerinde daha yaygın olarak kullanılmasını ve kuşaklar arasında iletişimi artırarak kaynaşmayı sağlayacak "nesillerarası ortak eğitim programları"nın (çocukların, gençlerin, orta yaşlı yetişkinlerin ve yaşlıların bir arada bulunduğu) düzenlenmesini önermektedir.

Bu önerilerin Türkiye koşullarında gerçekleştirilebilmesi için gereken yasal ve kurumsal altyapının oluşturulması gerektiği açıktır. Özellikle, e-öğrenmenin yetişkin eğitimi uygulamalarındaki rolü ve önemi, işyerinde eğitim çalışmalarının ve bilgisayarlı eğitimin önem kazanmasıyla birlikte artmakta olduğundan (Komşu, 2012: 1-3), yaşlı nüfusun mesleki bilgi ve becerilerinin güncellenmesi çalışmalarında, internet tabanlı uygulamaların da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yaşlılık Platformu oluşumu, Türkiye'deki sivil toplum anlayışının güçlendirilmesi, yetişkin bireylerin eğitimi ve yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi konularında birçok katkılar yapabilme potansiyeline sahiptir. Bu tür örgütlenmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının yaygınlaşması, yaşlılık sürecine dönük toplumsal bilincin artmasına, istismar olaylarının azalmasına ve yaşlı nüfusun sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmesini sağlayacak politik karar süreçlerine katkılar yapacaktır.

Bu kapsamda, Türkiye koşullarına özgü, aşağıdaki araştırma önerileri yapılabilir:

* Yaşlılığın farklı evrelerindeki bireylerin öğrenme ve eğitim ihtiyaçlarının saptanmasına yönelik periyodik yoklama anketleri düzenlenebilir.

* Yaşlıların bireysel istismarının ve onlara karşı önyargılı yaklaşımların saptanabilmesi, önlenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi amacıyla, hane halklarına dönük çeşitli anketler düzenlenebilir. Bu araştırmaların bulgularına göre, kurumsal desteği veya müdahaleyi olanaklı kılacak hukuksal altyapının kurulması da gereklidir.

Yukarıdaki araştırmalara ek olarak, uygulanabilecek çeşitli sosyal projeler kapsamında somut olarak önerilebilecek çalışmalar şunlardır:

- Türkiye genelindeki yaşlı nüfusun fizyolojik, bilişsel ve psikolojik takibinin düzenli yapılabilmesi amacıyla, zorunlu nöro-psikolojik muayene çalışmaları yapılmalıdır.
- Üçüncü Çağ Üniversitesi modeline benzer araştırma ve eğitim kurumları kurulmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı halk eğitim merkezlerinde, yaşlanma veya yaşlılık konulu yeni eğitimlerin veya geliştirilmiş aile eğitim programları, zorunlu olarak verilmelidir.
- Çocukların ve gençlerin, yaşlı bireylerin deneyimlerinden ve bilgeliğinden yararlanmasını sağlayarak, hem nesillerarası iletişimi geliştirmek hem de edilgenlik nedeniyle depresyonda olan yaşlı bireyleri topluma kazandırmak şarttır. Bu amaçla, ilköğretim okullarında ve liselerde, ailelerdeki yaşlı insanların okullarda görev almasını sağlayacak projeler uygulanmalıdır.
- İlköğretim ve liselerde yaşlı neslin deneyimlerinden ve bilgeliğinden yararlanabilmeyi olanaklı kılabacak okul dışı sosyal projeler içeren yeni dersler programlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARPACI, Fatma, (2005), Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Ankara.
- BİLİR, Mehmet, (2004), Kentleşme Sürecinde Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimi: Mamak-Tuzluca Ege Mah. Örneği, Ankara Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37, Sayı:1, s.98-121.
- BROWN, Cary A.; Kother, Diane J. and Wielandt, Trish M., (2011), A Critical Review of Interventions Addressing Ageist Attitudes in Healthcare Professional Education, Canadian Journal of Occupational Therapy, 2011-Vol:78, No:5, p.282-293.
- CAN, Neslihan ve Özer, Merve (2012), Türkiye’de İşgücü Piyasası, [http:// seal.atilim.edu.tr/turkiyede- isgucu-piyasasi](http://seal.atilim.edu.tr/turkiyede- isgucu-piyasasi), 25.01.2013’de erişilmiştir.
- CANGÖZ, Banu, (2009), Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim, http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/19.pdf, 28.12.2011’de erişilmiştir.
- CANGÖZ, Banu, (2002), İleri Yaşlılar İle Genç Yetişkinlerde Kodlama Düzeyinin Örtük Ve Açık Bellek Üzerindeki Etkisi, Geriatri (Turkish Journal of Geriatrics), Cilt:5, Sayı:4, s.125- 131.
- CORNETT, Sandra, (2011), Teaching The Elderly, Ders notları ve e-mail discussions, <http://lincs.ed.gov/pipermail/healthliteracy/2009/003365.html>, 30.11.2011.
- DANIŞ, M. Zafer, (2011), Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık, http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilik_yoksuluk_yanlizlik.pdf, 20.12.2011’de erişilmiştir.
- DUMAN, Ahmet, (2007), Yetişkinler Eğitimi (2. baskı), Ütopya Yayınevi, Ankara
- DURGUN, Bülent ve Tümerdem, Yıldız, (1999), Kentleşme ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler, Geriatri (Turkish Journal of Geriatrics) Cilt:2, Sayı:3, s.115-120.
- ELİAS, John L. and Merriam, Sharan, (2005), Philosophical Foundations of Adult Education (3th edition), Krieger Publishing Company, Florida.
- FORMOSA, Marvin, (2010), Universities of The Third Age: A Rationale for Transformative Education in Later Life, Journal of Transformative Education, 2010-Vol:8, No:3, p.197-219.

- GERAY, Cevat, (2001), Kentleşme Sorunlarının Çözümü Açısından Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt:10, Sayı:4, s.7-23.
- GOULD, Elaine; Sherman, Andrea; Mariano, Carla; Wallace, Meredith, (2011), Attitudes About Aging- Module-1, (Editor: Conchita Rader), The John A. Hartford Foundation-Institute for Geriatric Nursing, p.1-16.
- KALINKARA, Velittin, (2000), *Yaşlılıkta Sosyal Katılım ve Kent Hizmetleri*, Antropoloji ve Yaşlılık, (Editörler: Gönül Erkan ve Vedat Işıkhhan), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara.
- KILIÇ, Çiğdem, (2013-a), 3-6 Yaş Aile Eğitim Programının Yetişkin Eğitiminde Program Geliştirme Süreci Açısından Değerlendirilmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:13, Sayı:2, s.373-393.
- KILIÇ, Mustafa, (2013-b), Gerçek Yaşam Tadında: Gelişim Dönemleri-3-Yetişkinlik ve Yaşlılık, Pegem Akademi, Ankara.
- KNOWLES, Malcolm, (1996), Yetişkin Öğrenenler-Gözardı Edilen Bir Kesim, Çev: Serap Ayhan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- KOMŞU, Ufuk Cem, (2005), İnfomal Ekonomik Faaliyetler ve Türkiye'de Kent Yoksulluğu, İş-Güç-Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, s.130-158.
- KOMŞU, Ufuk Cem, (2012), A Perspective For The Education of Business Management: Implementation of Internet-Based Learning As a Type of Adult Education, American Academic&Scholarly Research Journal, Vol:4, No:5, p.1-10.
- KÜÇÜKKARACA, Nilgün, (2000), *Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı İstismarı*, Antropoloji ve Yaşlılık, (Editörler: Gönül Erkan ve Vedat Işıkhhan), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları, Ankara.
- LAHN, Leif C., (2003), Competence and Learning in Late Career, European Educational Research Journal, Vol:2, No:1, p.126-138.
- LEHR, Ursula. (1994), Yaşlanmanın Psikolojisi, Çev.Editörü: Birol Çotuk, Çev: Neylan Eryar, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.
- LINBERTS, Jessica; June, Andrea, (2006), Ageism: Lack Of Implicit Stereotypes Across Adulthood, Oshkosh Scholar, Vol:1, April 2006, p.83-94.
- MACNICOL, John. (2005), Age Discrimination: A Historical and Contemporary Analysis, www.assets.cambridge.org/9780521847773/.../9780521847773_excerpt.pdf, retrieved 04.07.2011.
- MERRIAM, Sharan, (2008), Küreselleşme ve Yetişkin Eğitiminin Rolü: Zorluklar ve Fırsatlar, Küreselleşme ve Yerelleşme Çerçevesinde Yetişkin Eğitimi-İSMEK 2. Yetişkin Eğitimi Sempozyumu, 10-11 Mayıs 2008, s. 9-22.
- MİSER, Rıfat, (2013), Yaşamboyu Öğrenme- Kavram ve Bağlam, Ayrıntı Basımevi, Ankara.
- NELSON, Todd D., Ageism: Prejudice Against Our Feared Future Self, Journal of Social Issues, Vol: 61, No: 2, p. 207-221.
- OKÇABOL, Rıfat, (1996), Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Der Yayınları, İstanbul.
- OKÇABOL, Rıfat, (2008), Türkiye'de Yetişkin Eğitimi ve Sorunları, Küreselleşme ve Yerelleşme Çerçevesinde Yetişkin Eğitimi-İSMEK 2. Yetişkin Eğitimi Sempozyumu, 10-11 Mayıs 2008, s.23-35.

ROBINSON, Barrie, (1994), Ageism, Ageism And The Older Adult Resources Brief Overview, 20.11.2011'de erişildi.

TAŞCI, Faruk, (2010), Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010-1, s.175-202.

THORNTON, James E., (2002), Myths of Aging or Ageist Stereotypes, Educational Gerontology, Vol:28, 2002, p.301-312.

TUSTING, Karin; Barton, David, (2011), Öğrenme Kuramları ve Yetişkin Öğrenme Modelleri Üzerine Kısa Bir İnceleme (Çevirenler: Ahmet Yıldız ve Aylın Demirli), Dipnot Yayınları, Ankara.

Türkiye Yaşlılık Platformu 1. Dönem Faaliyet Raporu, 16 Ocak 2008-15 Ocak 2010.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2012-2013 İstatistikleri.